Az ökológiai gazdálkodás költség-jövedelem viszonyai

Urfi Péter – Kormosné Koch Krisztina

Kulcsszavak: ökológiai gazdálkodás, költség-jövedelem viszonyok.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Az ökológiai gazdálkodás költség-jövedelem viszonyait a hagyományos termeléssel összehasonlítva, modellszámítások alapján vizsgáltuk. A modellépítéshez szükséges adatokat Hortobágy térségében működő egyéni gazdálkodók körében gyűjtöttünk. Az egy hektárra jutó költségek összegében a két gazdálkodási mód között jelentős eltérések nem voltak, a költségek szerkezete azonban markáns különbségeket mutatott, amely a technológiák eltéréseivel magyarázható. Az ökológiai növénytermelésben a hozamok jellemzően alacsonyabbak voltak, az önköltség és az értékesítési árak viszont magasabbak. Egyik termelési mód sem bizonyult életképesnek támogatások nélkül, a bruttó jövedelem különbségeit azonban nem a támogatások, hanem elsősorban az eltérő hozamok és értékesítési árak magyarázták. A modellváltozatok többségében az ökológiai gazdálkodás jövedelmezőbb, de az ezt biztosító „ökofelár" – a szakirodalomból ismert tendenciáknak megfelelően – már nem minden évben elegendő a magasabb jövedelem eléréséhez. Mivel az ökológiai gazdálkodás árelőnye csökken, e termelési mód jövedelemhelyzetét egyre inkább a kiegyensúlyozott hozamok, a hagyományos gazdálkodáshoz viszonyított hozamhátrány mérséklése határozza meg a közeljövőben.[1]

BEVEZETÉS

Az ökológiai gazdálkodás Magyarországon – a nyugat-európai trendet mintegy másfél évtizedes késéssel követve – az 1980-as évek közepétől egészen 2004-ig dinamikusan fejlődött, de ez a fejlődés az utóbbi években megtorpant (*Czeller – Roszík, 2009; Kormosné, 2008; Roszík, 2008; Járási, 2009*). A stagnálás jelentős mértékben a piac telítődésével magyarázható (*Járási, 2004*).

A szakirodalomban *viszonylag* egységes kép jelenik meg a hagyományos és az ökológiai gazdálkodás eltéréseiről a hozamok, az árak, a költségek és a jövedelem szempontjából. A szerzők (így pl. *Sárközy, 1986; Podmaniczky, 2002; Wölcz – Pummer, 2005; Gyarmati, 2007; Kis – Takácsné, 2007*) megállapítják, hogy az ökológiai termelésre alacsonyabb hozamok jellemzők. Többségük ugyanakkor hangsúlyozza azt is, hogy az egyes növénykultúrákban a különbségek nagyon eltérőek lehetnek, illetve az átállást követő terméscsökkenést 3-4 év után termésnövekedés válthatja fel. A szerzők kiemelik azt is, hogy az egy hektárra eső költségekben a két gazdálkodási mód között általában nem alakulnak ki nagy különbségek, de az ökológiai gazdálkodásra való áttérés jelentős változást hoz a költségek szerkezetében és – az alacsonyabb hozamok következményeként – magasabb önköltséggel járhat. Az ökológiai gazdálkodásra jellemző az alacsonyabb

[1] A tanulmány az OTKA K60444 sz. kutatási téma támogatásával készült.

anyagköltség (a műtrágyák és növényvédő szerek hiánya miatt), magasabb lehet viszont az élőmunka- és gépimunka-felhasználás (szerves trágya kezelése, kiszórása, mechanikai gyomirtás). Az ökotermékek ára általában magasabb a szokásos piaci árnál, de az elérhető felár piaconként, időszakonként, termékcsoportonként nagyon eltérő lehet (zöldségek, gabonafélék esetében magasabb, állati termékeknél alacsonyabb). Az ökogazdaságok eredményességét befolyásoló „ökofelár" ingadozik és csökken (*Takács, 2006*). Az utóbbi években, még a rendszeres bioélelmiszer-fogyasztók is egyre kisebb mértékű felárat hajlandóak megfizetni Európa egyes országaiban (*Willer – Jussefi, 2006*), annak ellenére, hogy korábban a felár mértéke gyakran elérte, sőt meg is haladhatta a 60-70%-ot (*Takács, 2007*). *Koltai (2010*) említi, hogy a hektáronkénti nettó jövedelem az ökológiai felárnak köszönhetően gyakran magasabb az ökogazdálkodásban, mint a hagyományosban. *Podmaniczky (2002)* hangsúlyozza, hogy a jövedelem összehasonlítására irányuló vizsgálatok nem mutatnak egységes képet, de sok esetben az ökológiai gazdálkodás jövedelmezőbb, „legalábbis addig, míg a kisebb változó költség és az árból adódó előnyök képesek kiegyenlíteni a kisebb terméshozamot".

Kevés olyan tanulmányt találtunk, amely a magyarországi ökológiai gazdálkodás ágazati szintű költség-jövedelem viszonyait részletesen tárgyalja, és ritkaságnak számítanak azok a vizsgálatok, amelyek a két gazdálkodási mód összehasonlítására irányulnak. *Koch (2004)* az őszi búza és a napraforgó termelésének hatékonyságát vizsgálta hat ökogazdaság és egy hagyományos gazdaság 2002. évi adatai alapján. A hozamok jóval alacsonyabbak mindkét növénynél (különösen a napraforgónál) az ökológiai gazdaságokban, az egy hektárra eső költségek tekintetében viszont nincs jelentős eltérés. A búzatermelés az „ökofelár" és a kiemelt támogatások következtében jóval jövedelmezőbb volt az ökogazdaságokban, a napraforgó viszont – a jóval magasabb termésátlaggal magyarázhatóan – kedvezőbb képet mutatott a hagyományos termelésben. A költségszerkezet elemzésére alkalmas adatokat a cikk nem tartalmaz. *Balikó (2006)* bemutatja az ökológiai és a hagyományos őszibúza-termelés főbb költségtényezőinek 2004. évi arányait a Bólyi Rt.-nél, részletes adatokat viszont sajnos nem közöl. *Mile (2006)* eltérő gazdálkodási módokat (hagyományos, integrált, ökológiai) hasonlított össze néhány mutató (hozam, bevétel, költségek, jövedelem) alapján; megállapította, hogy „biztos felvevő piaccal az ökológiai gazdálkodás termékei biztosítják a legmagasabb bevételt", részletes költségadatokat azonban e munkában sem találunk.

Gyarmati (2007) három olyan részvénytársaság adatait elemezte, ahol közel azonos adottságok mellett folyik egy-egy vállalaton belül ökológiai és hagyományos termelés, így a két termelési mód eredményei összehasonlíthatóak. A vizsgált 2000-től 2005-ig terjedő időszakban a hagyományos termelés hozamai jellemzően magasabbak voltak, de időszaktól, növénytől függően ez a „hozamelőny" nagy eltéréseket mutatott, a silókukorica és a napraforgó esetében pedig az ökológiai termelésben alakultak ki magasabb átlaghozamok. Az egyes termények önköltségeinek összehasonlításából változatos kép bontakozott ki, erre vonatkozó következtetésekre – részletes költségadatok hiányában – a szerző nem is vállalkozott. Szintén nehéz következtetéseket levonni a területegységre eső jövedelem összehasonlításából, különösen úgy, hogy a támogatások nem jelennek meg a számításokban. *Kis és Takácsné (2007)* ökogazdaságok körében kérdőíves felméréssel gyűjtött őszi búzára, 1996–2006. évekre vonatkozó adatokat és ezeket hasonlították össze országos átlagadatokkal. Megállapították, hogy

az „ökohozamok" a hagyományos termés-eredmények 73-100%-át érték el. A megkérdezett 110 ökológiai gazdálkodó 98%-a maximum 30%-os hozamcsökkenésről számolt be a hagyományos gazdálkodáshoz képest (*Kis, 2007*). Az „ökobúza" árelőnye a vizsgált időszak elején még igen jelentős (kétszeres-háromszoros), de az időszak végére lecsökkent 25-30%-ra. Az ökobúza önköltségadatai óriási különbségeket jeleznek. Például 1999-ben 17 500 Ft-os önköltségű búza és 93 ezer Ft-os is előfordult, az átlagok azonban az országos 75-110%-át érték el.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Az adatgyűjtést termelői adatlap kitöltetésével végeztük a Hortobágy – Faluvéghalma – Ohat – Újszentmargita települések által körülölelt területen, a szántóföldi növénytermeléssel és állattartással foglalkozó egyéni gazdaságok körében. A térségben jellemző szántóföldi kultúrák az őszi búza, a tavaszi árpa, a rozs, a cirokfélék, a napraforgó, a repce, a borsó és a lucerna. Az állattartásra a juh- és szarvasmarha jellemző, az abraktakarmányra alapozott állattartás nem jelentős. Az adatgyűjtés a gazdálkodás általános jellemzésén túl kiterjedt a technológiákra, a beszerzések és értékesítések adataira, az eszközellátottságra, az általános költségekkel kapcsolatos információkra. Az adatgyűjtő lapokat összesen 28 termelő töltötte ki, ebből 22 volt értékelhető. A gazdaságok közül szakmai megfontolások alapján kiválasztottunk 4-4 tipikusnak tekinthető ökológiai és hagyományos gazdaságot a termelési szerkezet hasonlósága, a termelési színvonal elismertsége és az ökológiai gazdálkodásra való átállás alapján.

A négy ökológiai gazdaság átlagos birtokmérete 58 hektár. A vetésszerkezetben az őszi búza (30%) és a napraforgó (18%) mellett folyamatosan jelen van a lucerna, az árpa, a zab, a borsó és a mustár. A négyből két gazdálkodó magyar merinót tart 0,4 ÁE állatsűrűség mellett. A hagyományos minta átlagos birtokmérete 76 hektár, vetésszerkezetében az őszi búza (55%) mellett a napraforgó (20%), illetve az árpa és a mustár jelenik meg nagy arányban. Három gazdaságban foglalkoznak juhtartással. Valamennyi gazdaság elsősorban családi munkaerőre alapozza működését, de bizonyos idénymunkákhoz (pl. birkanyírás) külső munkaerőt is alkalmaz.

1. táblázat

A modellgazdaságok vetésszerkezete a 40 ha szántóterületen

(M.e.: %)

Növény	A vetésforgó évei						
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Őszi búza	25	25	25	-	25	25	50
Zab	-	-	25	25	25	-	-
Tavaszi árpa	-	-	-	-	-	25	-
Napraforgó	25	-	-	-	25	25	25
Lucerna	25	25	25	25	-	-	-
Mustár	-	25	25	25	-	-	-
Borsó	25	25	-	25	25	25	25
Összesen	100	100	100	100	100	100	100

Az adatokat részletesen értékeltük, a gazdaságok jellemzőinél, illetve a technológiai műveleteknél (pl. munkaműveletek gépkapcsolatai) a leggyakoribb megoldásokat vettük figyelembe, az átlagolható adatok esetében (pl. hozamadatok) súlyozott számtani átlagot számítottunk. A családi gazdaságok nyilvántartásaiból származó adatok közvetlenül nem tették lehetővé a részletes költség-jövedelem vizsgálatokat, az összehasonlíthatóság is csak részleges volt, ezért a négy-négy gazdaság jellemzőire építve, azokat kalkulált adatokkal kiegészítve egy ökológiai és egy hagyományos modellgazdaságot alkottunk meg. A lehető legteljesebben próbáltuk követni a *ceteris paribus* elvet; a két modellgazdaság kizárólag olyan különbségeket tartalmaz, amelyek az eltérő gazdálkodási módok „kötelező" következménye (technológiák, árak, támogatások, az ellenőrzött termelés különköltségei stb.). Méretük, termelési szerkezetük azonos, és megegyeznek a természeti adottságaik is. A szántóterületük 40 ha (az átlagos aranykorona-érték mindössze 11 AK/ha), amelynek fele bérelt terület. A felerészt szintén bérelt 20 ha gyepterületen átlagosan 50 anyajuhot tartanak (szopósbárányt értékesítenek). A nyolcévente ismétlődő vetésforgó mindkét modellben azonos. Mivel az egyes években termelt növények összetétele eltérő (1. táblázat), és ez természetesen befolyásolja az árbevételt és a költségeket, a modelleket – a vetésforgó hétéves ciklusához igazodva – hét évre dolgoztuk ki, de úgy, hogy a termelői adatgyűjtésből származó árakat és a támogatásokat a vetésforgó minden évében azonosnak tekintettük egy-egy modellváltozaton belül. Így lehetővé vált egy-egy hétéves ciklus vizsgálata azonos árviszonyok és támogatási feltételek mellett.

Az ökogazdaság átlaghozamai jellemzően 10-20%-kal alacsonyabbak, de növényenként jelentősek az eltérések. Az ökogazdálkodás árelőnye nem minden növénynél jelenik meg, az árbevételt meghatározó árunövényeknél azonban 30-60%-ot is elér (2. táblázat).

A modellekbe a 2007. évi támogatásokat építettük be; ez az év a növénytermelés hozamai és értékesítési árai tekintetében korántsem szokványos, ezért – különböző évek termésátlagaival és terményáraival – 4-4 modellváltozatot hoztunk létre: 2005-2007. évi átlaghozamok és 2007. évi terményárak; 2006. évi hozamok és terményárak; 2007. évi hozamok és terményárak; 2008. évi hozamok és terményárak. A 4-4 modellváltozat mindegyikét 5-5 támogatási szintre[1] dolgoztuk ki, így alakult ki végül 20-20 modellváltozat az ökológiai és a hagyományos termelésre.

A 20-20 modellváltozatot a hozamok, árak, technológiák mellett összehasonlítottuk a vállalkozó munkabérét nem tartalmazó (az igénybe vett külső munkaerő költségét viszont tartalmazó) költségek, a vállalkozó bérét nem tartalmazó önköltség, a támogatások, valamint a bruttó – a vállalkozó munkabérét is tartalmazó – jövedelem szempontjából is. A bruttó jövedelmet (BJ) a támogatásokat is tartalmazó bevételek és a vállalkozó bérköltségét nem tartalmazó, de a kalkulált általános költségeket tartalmazó költségek különbözeteként határoztuk meg. A bruttó jö-

[2] Az öt támogatási szint: I. Nincs támogatás. II. Az egységes területalapú (SAPS) és az azt kiegészítő nemzeti (TOP-UP) támogatások szintje. III. A II. szint támogatásai, kiegészítve a kedvezőtlen adottságú területek (KAT) után igénybe vehető támogatásokkal. IV. A II. szint támogatásai, kiegészítve a hagyományos modellben az agrár-környezetgazdálkodási intézkedések (AKG) alapszintű, az ökológiai modellben pedig ökológiai növénytermesztési és gyepgazdálkodási célprogramjaival. V. A II. szint támogatásai, kiegészítve a kedvezőtlen adottságú területek (KAT) után igénybe vehető támogatásokkal és az agrár-környezetgazdálkodási intézkedések (AKG) már ismertetett célprogramjaival.

2. táblázat

Az ökológiai gazdálkodás hozamai és terményárai a hagyományos hozamok és terményárak százalékában

Megnevezés	Termék	Év			Három év átlaga (2006–2008)
		2006	2007	2008	
		%			
Hozamok	őszi búza	86	90	84	87
	zab	93	91	87	90
	tavaszi árpa	86	91	86	87
	napraforgó	91	100	86	91
	lucernaszéna	94	98	99	97
	mustár	90	100	75	87
	borsószilázs	78	83	76	79
Terményárak	őszi búza	176	158	147	159
	zab	172	148	149	154
	tavaszi árpa	132	146	126	135
	napraforgó	146	131	143	139
	lucernaszéna	100	100	100	100
	mustár	121	106	109	111
	borsószilázs	100	100	100	100
	szalma	100	100	100	100

vedelmek eltéréseit láncbehelyettesítéssel bontottuk fel öt tényező hatására úgy, hogy minden modellváltozatnál a hagyományos gazdaság bruttó jövedelméből indultunk ki, majd lépésenként kicseréltük a bruttó jövedelmet alakító tényezők adatait az ökogazdaság adataira.

$BJ = (K \times ÁT \times Á)+(K \times T)-(K \times ÁT \times Ö)$

Az öt tényező:

K: *Kapacitás* (anyajuhok száma darabban, terület hektárban). Ez kizárólag a IV. és V. támogatási szinten tér el, mivel az ökológiai szántóföldi növénytermesztési célprogram „ökológiai kompenzációs terület" fenntartását írja elő, ezért az ökológiai gazdaság modelljében a parcellák 8%-ának megfelelő füves mezsgyével számoltunk.

ÁT: *Árutermék* (kg/anya, t/ha).

Ö: *Önköltség*, pontosabban a vállalkozó bérköltségét nem, de általános költségeket tartalmazó önköltség (Ft/kg, Ft/t).

Á: *Értékesítési ár* (Ft/kg, Ft/t).

T: *Támogatások* (Ft/anya, Ft/ha).

Az általunk végzett számítások lényege megegyezik a legtöbb elemzési kézikönyvben (*pl. Sabján – Sutus, 2009; Sztanó, 2006*) található módszerrel, a különbség az, hogy nem egy termékre és egy évre kellett a számításokat elvégeznünk, hanem a vetésforgó hét évére és valamennyi termelt termékre *együttesen*.

A KÖLTSÉGEK ÉS A JÖVEDELEM ALAKULÁSA AZ ÖKOLÓGIAI ÉS A HAGYOMÁNYOS MODELLGAZDASÁGOKBAN

A modellek ágazati szintű összehasonlításából kiderül, hogy az egy anyára, illetve egy hektárra eső költségekben nincs jelentős különbség a két gazdálkodási mód között (3. táblázat). A hagyományos termelés javára 10%-nál nagyobb eltérést csak a búza esetében találunk az első három támogatási szinten. A legnagyobb költségkülönbség a borsónál és az árpánál tapasztalható az ökogazdaság javára, de ez egyik támogatási szinten sem haladja meg a 15-16%-ot.

A búzánál az egy hektárra jutó anyagköltségben nincs jelentős különbség a hagyományos és az ökogazdaság között, a hagyományos termelés növényvédőszer- és műtrágyaköltségét ugyanis ellensúlyozta az ökológiai termelésben használt talaj- és növénykondicionáló szer költsége, valamint a jóval drágább vetőmag. Az ökotermelés többletköltségét tehát a búzánál zömében a gépköltség okozza, amely egyrészt a gondosabb magágykészítéssel, másrészt a gyomfésüléssel magyarázható. Az árpánál a hagyományos termelés költségtöbblete elsősorban a magasabb anyagköltséggel (műtrágya- és növényvédőszerköltség) magyarázható. A borsószilázs egy hektárra eső költsége részben az anyagköltség többlete (műtrágya-felhasználás, a nagyobb terméssel összefüggően több bálaháló), részben pedig a gépköltség többlete (műtrágyázás, a nagyobb terméssel magyarázható több bálázás) miatt magasabb a hagyományos gazdaságban.

Az egy anyára, illetve egy hektárra eső költségekben tehát nem alakultak ki nagy különbségek a két gazdálkodási mód között, markáns eltéréseket találunk viszont a költségek szerkezetében és az önköltség alakulásában. Az 1. ábrán az árpa példáján szemléltetjük a technológiák eltéréseinek hatását a műveleti költségekre. Látható, hogy az ökogazdaságban a talaj-előkészítés költsége – a gondosabb magágykészítéssel magyarázhatóan – nagyobb. A hagyományos gazdaságban a tápanyag-utánpótlás magasabb költségei a műtrágyázással, a növényápolás magasabb költségei pedig a növényvédőszer-felhasználással függnek össze. Az 1. ábrán bemutatott eltéréseket azonban korántsem tekinthetjük tipikusnak, általánosnak. Láttuk például a búza esetében, hogy a hagyományos termesztés műtrágya- és növényvédőszer-felhasználásának költségeit az ökotermelésben ellensúlyozza a mechanikai gyomirtás, illetve az engedélyezett talaj- és növénykondicionáló szerek alkalmazásának költsége.

A 4. táblázatban látható, hogy az önköltségekben – elsősorban a terméseredményektől függően – jelentős eltérések jöttek létre. A búza esetében például az ökológiai gazdaság modelljében 2007. évi hozamok és terményárak mellett a IV. és V. támogatási szinten alakult ki a legmagasabb önköltség, amely 21%-kal magasabb, mint a legalacsonyabb önköltség (ökotermelés 2008. évi hozamok és árak mellett, I. támogatási szint). A többi növénynél is 15-30% eltérés figyelhető meg az egyes modellváltozatok között.

Az 5. táblázat adatai egyértelművé teszik a támogatások jelentőségét mindkét gazdálkodási módban. A hagyományos gazdaság mind a négy modellváltozat szerint jelentős veszteséggel működne támogatások nélkül. 2006. évi hozamokat és árakat feltételezve SAPS+TOP-UP támogatások esetén sem termelné ki a minimálbért a tulajdonos számára, a másik három modellváltozat szerint 1,2-1,6 millió Ft lenne a bruttó jövedelem. A támogatási szintek emelkedésével egyre tisztesebb megélhetést nyújtó bruttó jövedelem keletkezne a hagyományos modellgazdaságban, a legmagasabb 3,3 millió Ft (2008. évi hozamok és árak mellett, a legmagasabb támogatási szinten).

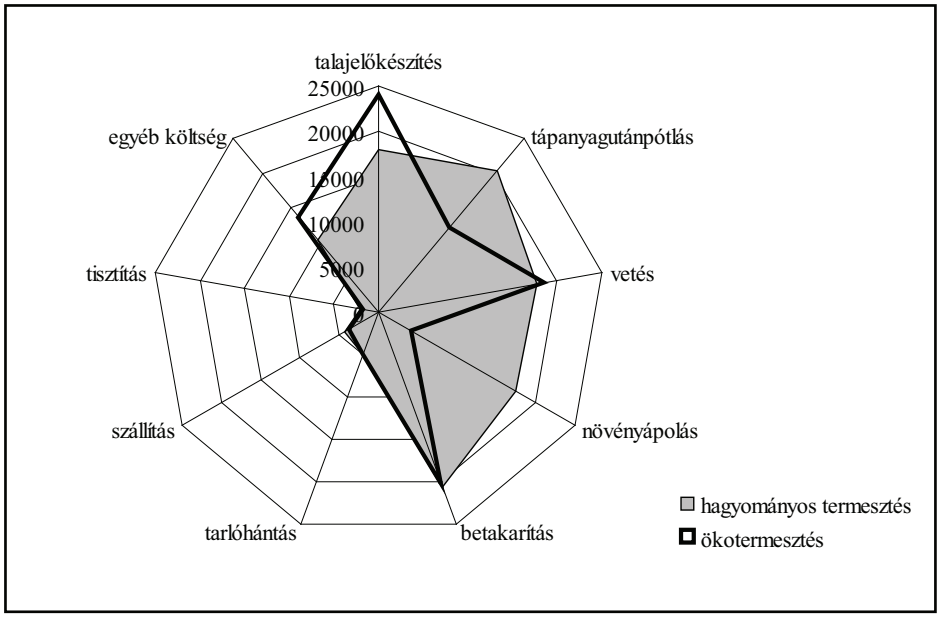
3. táblázat

Az egy anyára, illetve egy hektárra eső költségek
2005–2007. évi átlaghozamok és 2007. évi terményárak mellett

Modell, mértékegység	Ágazat	Támogatási szintek				
		I.	II.	III.	IV.	V.
Ökológiai	Ft/anya					
	juhtartás	25 022	25 031	25 504	27 987	27 987
	Ft/ha					
	búza	150 734	150 931	151 908	143 995	143 995
	napraforgó	128 479	128 677	129 664	123 462	123 462
	lucerna	98 334	98 533	99 274	96 413	96 413
	borsó	137 785	137 982	138 790	132 021	132 021
	árpa	109 235	109 435	110 433	105 754	105 754
	zab	118 471	118 669	119 656	114 263	114 263
	mustár	115 884	116 083	116 727	111 787	111 787
Ökológiai a hagyományos %-ában	%					
	juhtartás	97	97	99	102	102
	búza	111	111	111	104	104
	napraforgó	103	103	103	97	97
	lucerna	98	98	98	94	94
	borsó	89	89	89	84	84
	árpa	89	89	89	85	85
	zab	98	98	98	93	93
	mustár	107	107	107	102	102

1. ábra

Az árpatermelés egy hektárra jutó költségei
2005–2007. évi átlaghozamok és 2007. évi terményárak mellett (Ft/ha)

Az ökológiai gazdaságban támogatások nélkül két modellváltozat szerint (2005–2007. évi hozamok, 2007. évi árak, illetve 2007. évi hozamok és árak) alacsony, megélhetést nem biztosító bruttó jövedelem keletkezne, a másik két modellváltozat szerint (2006. évi hozamok és árak, illetve 2008. évi hozamok és árak) viszont jelentős veszteség. Az első három modellváltozatban támogatások mellett a bruttó jövedelem az ökológiai gazdaságban 14-55%-kal magasabb, mint a hagyományos modellgazdaságban. A negyedik modellváltozatban, 2008. évi hozamok és árak mellett fordított helyzet alakult ki, a hagyományos gazdaság bruttó jövedelme a II-V. támogatási szinteken 1-7%-kal meghaladja az ökológiai gazdaság bruttó jövedelmét.

A támogatások aránya a vállalkozó összes bevételéből a legalacsonyabb támogatási szinten is 24-30%, a legmagasabb támogatási szinten pedig közel 50% is lehet. A bruttó jövedelem *eltéréseit* azonban korántsem a támogatások határozzák meg. A láncbehelyettesítés összefoglaló adataiból (5. táblázat) látható, hogy a kapacitás és a támogatások eltérései a bruttó jövedelem eltéréseinek viszonylag kis hányadát magyarázzák, és kizárólag a IV. és V. támogatási szinteken. Ezen a két támogatási szinten van csupán eltérés a vetésterületben (a már említett füves mezsgye miatt) és a támogatásokban (a hagyományos modellben alapszintű, az ökológiai modellben ökológiai célprogramok).[2]

A bruttó jövedelem eltéréseinek nagy részét tehát az egységnyi területre jutó árutermék, az önköltség és az értékesítési ár különbségei magyarázzák. Mivel az egységnyi területre jutó költségekben jelentős eltérések nem alakultak ki a két modellgazdaság között, az önköltségek eltéréseit elsősorban a hozamkülönbségek határozták meg. A bruttó jövedelem eltéréseinek alakulását így lényegében a hagyományos gazdaság „hozamelőnyének" és az ökogazdaság „árelőnyének" az egymáshoz viszonyított aránya dönti el. Az 5. táblázatban található első három modellváltozat esetében az ökogazdálkodás árelőnye érvényesült erősebben, de 2008. évi hozamok és árak mellett a helyzet megfordult, az árelőny nem tudta ellensúlyozni az ökogazdaság hozamokban és önköltségben megjelenő hátrányát.

A modellváltozatok többségében tehát az ökológiai gazdálkodás jövedelmezőbbnek bizonyult, de az ezt biztosító „ökofelár" – a szakirodalomból ismert tendenciáknak megfelelően – már nem volt minden évben elegendő a magasabb jövedelem eléréséhez. Mivel az ökológiai gazdálkodás árelőnye csökken (*Willer – Kilcher, 2009*), e termelési mód jövedelemhelyzetét várhatóan egyre inkább a kiegyensúlyozott hozamok, a hagyományos gazdálkodáshoz viszonyított hozamhátrány mérséklése határozza meg a közeljövőben.

[3] A kapacitás oszlopában szereplő pozitív értékek azt mutatják, hogy az értékesítési árat meghaladó önköltség mellett a szántóterület csökkenése a bruttó jövedelem növekedésével jár (változatlan egyéb körülmények között).

4. táblázat

A vállalkozó bérköltségét nem tartalmazó önköltség a négy modellváltozat átlagában különböző támogatási szinteken

Modell, mértékegység	Termék	Támogatási szint				
		I.	II.	III.	IV.	V.
Ökológiai	Ft/kg					
	bárány	1113	1114	1136	1252	1252
	Ft/t					
	búza	46 719	47 013	47 120	48 663	48 663
	napraforgó	120 205	120 391	121 314	125 557	125 557
	lucerna	15 152	15 183	15 297	16 148	16 148
	borsó	13 287	13 306	13 384	13 838	13 838
	árpa	44 906	44 994	45 434	47 427	47 427
	zab	46 362	46 446	46 865	48 790	48 790
	mustár	136 808	137 042	137 803	143 446	143 446
Ökológiai a hagyományos %-ában	%					
	bárány	97	97	99	102	102
	búza	132	132	132	135	135
	napraforgó	109	109	109	112	112
	lucerna	101	101	101	106	106
	borsó	112	112	112	115	115
	árpa	103	103	103	107	107
	zab	110	110	110	114	114
	mustár	121	121	120	125	125

5. táblázat

A bruttó jövedelmet befolyásoló tényezők hatása

(M.e.: E Ft)

Modell	Támogatási szint	Hagyományos gazdaság BJ	Tényezők hatása (±)					Ökogazdaság BJ
			Kapacitás	Árutermék	Önköltség	Értékesítési ár	Támogatás	
2005–2007. évi hozamok, 2007. évi árak	I.	-211	0	-63	-538	1145	0	334
	II.	1588	0	-62	-546	1146	0	2125
	III.	2383	0	-58	-554	1146	0	2916
	IV.	2635	-11	-51	-682	1054	237	3181
	V.	3439	-11	-51	-682	1054	237	3985
2006. évi hozamok és árak	I.	-1354	0	64	-667	815	0	-1142
	II.	445	0	65	-673	815	0	652
	III.	1239	0	70	-684	815	0	1440
	IV.	1491	81	67	-803	750	237	1823
	V.	2295	81	67	-803	750	237	2627
2007. évi hozamok és árak	I.	-593	0	-21	-401	1084	0	69
	II.	1201	0	-20	-404	1084	0	1861
	III.	1996	0	-17	-411	1084	0	2652
	IV.	2248	20	-14	-549	997	237	2939
	V.	3052	20	-14	-549	997	237	3743
2008. évi hozamok és árak	I.	-320	0	-69	-812	794	0	-407
	II.	1482	0	-68	-821	794	0	1387
	III.	2277	0	-61	-834	794	0	2176
	IV.	2529	-2	-53	-941	730	237	2499
	V.	3333	-2	-53	-941	730	237	3303

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Balikó S. (2006): A biovetőmag előállítás technológiájának kidolgozása. In: Bedő Z. (szerk.): Kalászos gabonafélék ökológiai termesztése és nemesítése. Agroinform Kiadó, Budapest, 39-59. pp. – (2) Baranyai Zs. – Takács I. (2007): Családi gazdaságok versenyképessége Békésben. Gazdálkodás. 51. 20. különkiadás, 139-146. pp. – (3) Czeller G. – Roszík P. (2009): Európában mindenfelé zöldút – nálunk visszaút? www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&catid=112%3Abionovenyektermesztese&id=507%3Aeuropaban-mindenfele-zoeldut-nalunk-visszaut&Itemid=43&lang=hu – (4) Gyarmati G. (2007): Az ökológiai gazdálkodás szabályozása és szerepe, jelentősége az agrártermelésben. PhD. értekezés, Pécs – (5) Járási É. (2004): Az ökológiai gazdálkodás alakulása az EU-ban és Magyarországon. Gazdálkodás. 48. évf. 4. sz. 59-66. pp. – (6) Járási É. (2009): Az ökológiai gazdálkodás növekedésének ökonómiai feltételei és lehetőségei az Európai Unióban. Doktori (PhD értekezés), Gödöllő – (7) Kis S. (2007): Results of a questionnaire survey of Hungarian organic farms. Studies in Agricultural Economics. 106. 125-148. pp. – (8) Kis S. – Takácsné György K. (2007): Költség-jövedelem viszonyok az ökológiai növénytermelésben egy felmérés tükrében. Agrárgazdaság, Vidékfejlesztés és Agrárinformatika (AVA3) konferencia, Debrecen, 2007. március 20-21. www.avacongress.net/ava2007/presentations/vs1/3.pdf – (9) Koch K. (2004): Az őszi búza és napraforgó termesztésének gazdasági kérdései az ökológiai gazdálkodás feltételei mellett. Acta Agraria Debreceniensis. 4. 13. 256-261. pp. – (10) Koltai J. P. (2010): Az ökológiai gazdaságok termelési tényezőinek és gyomszabályozási módszereinek ökonómiai elemzése. Doktori (PhD) értekezés, Mosonmagyaróvár, 28. p. – (11) Kormosné Koch K. (2008): Környezettudatosság és a támogatások szerepe az ökológiai gazdálkodást folytató egyéni gazdaságokban. PhD értekezés, Debrecen – (12) Mile Cs. (2006): Az agrár-környezetgazdálkodás EU-konform lehetőségei Magyarországon. PhD értekezés, Kaposvár – (13) Podmaniczky L. (szerk., 2002): 6. Ökonómiai és marketingkérdések az ökológiai gazdálkodásban. In: Radics L. (szerk.): Ökológiai gazdálkodás II. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 543-615. pp. – (14) Roszík P. (2008): Az ökológiai gazdálkodás helyzete és kilátásai. www.biokontroll.hu/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=263:az-oekologiai-gazdalkodas-helyzete-es-kilatasai&catid=255:szakcikkek&Itemid=118&lang=hu – (15) Sabján J. – Sutus I. (2009): A mezőgazdasági vállalkozások gazdálkodásának elemzése. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest – (16) Sárközy P. (1986): Biogazdálkodás szántóföldön. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest – (17) Sztanó I. (2006): 4.4. A mezőgazdasági tevékenység elemzési sajátosságai. In: Sándor L.-né (szerk.): A vállalkozások tevékenységének gazdasági elemzése. Perfekt, Budapest, 327-386. pp. – (18) Takács I. (2006): Az organikus termelés növekedésének modellezése a kereslet-kínálat és jövedelmezőség változás függvényében. In: Takácsné György K. (szerk.): Növényvédőszer használat csökkentés gazdasági hatásai. Szent István Egyetem Kiadó. Gödöllő, 135-148. pp. ISBN 963 9483 64 – (19) Takács I. (2007): Factors of increasing of organic farming according to demand and supply. Cereal Research Communications. 35. 2. 1173-1176. pp. ISSN 0133-3720 – (20) Willer, H. – Jussefi, M. (2006): The world of organic agriculture. Statistics and emerging trends 2006. IFOAM and FIBL. ISBN 3-934055-61-3 (21) Willer, H. – Kilcher, L. (2009): The world of organic agriculture. Statistics and emerging trends 2009. IFOAM and FIBL. ISBN 3-940946-12-6. – (22) Wölcz A. – Pummer L. (2005): Az ökológiai gazdálkodás. Gazdálkodás. 49. évf. 13. különkiadás, 89-98. pp.

TARTALOM

Kardeván Endre: Gondolatok a magyar élelmiszerlánc kibontakozási lehetőségeiről....2

TANULMÁNY

Popp József – Juhász Anikó: Az élelmiszerlánc szereplői közötti kapcsolatok hazánkban 8

Kis Krisztián – Szekeresné Köteles Rita: A helyi akciócsoportok működése egy országos felmérés tükrében 19

Urfi Péter – Kormosné Koch Krisztina: Az ökológiai gazdálkodás költség-jövedelem viszonyai 28

Beke Judit – Forgács Anna – Tarján Tamás: Európai uniós országcsoportok mezőgazdasági teljesítményének összehasonlító vizsgálata 39

VITA

Kapronczai István: A földbirtok-politika lehetséges irányai (Az eddigi vita összefoglalása) 52

Tanka Endre: Hogyan érvényesítheti az alkotmány a föld közfunkcióit? 70

Magda Sándor – Marselek Sándor: Nemzeti kincsünk a vidék! 76

Horváth Gábor – Paragi Márton: Az egykulcsos személyi jövedelemadó várható hatásai az agrárfoglalkoztatásra 87

Fertő Imre: Van-e jövője az agrárgazdaságtannak mint önálló tudománynak? 97

SZEMLE

Széles Gyula: Marketing a hagyományos és tájjellegű élelmiszerek piacán (könyvismertetés).....104

KRÓNIKA

Varga Gyula: Szolgálat és szabadság – Erdei Ferenc centenáriumi emlékülése a Magyar Tudományos Akadémián.....107

Romány Pál: Miniszterek közös vacsorája a Vajdahunyadvárban..... 119

Tisztelt Olvasónk!.....52

Felhívás angol nyelvű különkiadásra!.....103

Summary 122

Contents.....128